

วิจารณ์หนังสือ

ตามรอยอาทิตยอุทัย: แผนสร้างชาติไทยสมัยคณะราษฎร. เขียนโดย

ณัฐพล ใจจริง. กรุงเทพฯ: มติชน, 2563

บทวิจารณ์โดย จามิกร ยิ้มสุด*

ในงานศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองไทยโดยทั่วไป โดยส่วนใหญ่มักอธิบายถึงการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย โดยยึดโยงแนวทางการพัฒนากับชาตินิยมในยุคนั้นๆ มีการแบ่งออกเป็นสองส่วนหลักคือ 1) การพัฒนาประเทศโดยอ้างอิงชาตินิยมในยุโรป ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นการพัฒนาภายใต้บริบทการล่าอาณานิคมของจักรวรรดินิยมตะวันตก และ 2) การพัฒนาประเทศโดยยึดโยงกับสหรัฐอเมริกา ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งอยู่ภายใต้บริบทของสงครามเย็น อย่างไรก็ตามยังมีช่วงยุคสมัยหนึ่งที่มีการพัฒนาโดยไม่ได้อึดโยงกับชาติตะวันตกและสหรัฐฯ ซึ่งเป็นเพียงช่วงเวลาสั้นๆ ที่มักจะถูกกลืนหายไปในการศึกษาประวัติศาสตร์ ได้แก่ การพัฒนาโดยอิงกับจักรวรรดิญี่ปุ่นในช่วงยุคที่คณะราษฎรมีอำนาจ แม้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นจะมีให้เห็นมาตั้งแต่สมัยที่กรุงศรีอยุธยาติดต่อกับญี่ปุ่นและริวกิว¹ หากแต่ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองชาติกลับไม่ได้พัฒนามากนักจนถึงยุคสมัยใหม่ ในขณะที่ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของทั้งสองชาติมักจะถูกกล่าวถึงในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา เมื่อกองทัพญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกประเทศไทย ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์มักกล่าวถึงเพียงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในฐานะประเทศพันธมิตรในสงครามมหาเอเชียบูรพาเป็นส่วนมาก โดยที่ไม่ได้มองความสัมพันธ์ของทั้งสองชาติในมิติหรือช่วงเวลาอื่นเท่าที่ควร โดยเฉพาะช่วงระยะ 10 ปีก่อนเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา

ตามรอยอาทิตยอุทัย: แผนสร้างชาติไทยสมัยคณะราษฎร เป็นหนังสือที่เขียนโดยณัฐพล ใจจริง อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ต่อยอดมาจากงานวิจัย “ตามรอยอาทิตยอุทัย: การแสวงหาตัวแบบสร้างชาติของผู้นำการเมืองใหม่ ข้าราชการและปัญญาชนไทย พ.ศ.

* นิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

¹ อาณาจักรริวกิว ภายหลังถูกควบรวมกับจักรวรรดิญี่ปุ่น และกลายเป็นเมืองโอกินาวาจนถึงปัจจุบัน

2475-2484” ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เกิดขึ้นในช่วงที่ฉันทพลได้รับเชิญให้เป็นนักวิจัยที่มหาวิทยาลัย เกียวโต

เนื้อหาโดยรวมของ *ตามรอยอาทิตยอุทัย: แผนสร้างชาติไทยสมัยคณะราษฎร* ได้นำเสนอประเด็นการพัฒนาชาติในช่วงต้นของคณะราษฎรผู้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ ที่พยายามยึดโยงต้นแบบจากจักรวรรดิญี่ปุ่นก่อนที่จะเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา โดยหยิบยกหลักฐานทั้งบันทึกการเดินทางที่มาจากคณะราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประชาชนที่เดินทางไปญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าว หรือเอกสารจำพวกวารสารและสื่อสิ่งพิมพ์ในยุคนั้น ซึ่งมานำเสนอมุมมองเกี่ยวกับการพัฒนาชาติ และมุมมองความคิดของคนไทยที่มีต่อการวางแผนดำเนินงานต่างๆ ตามแบบญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเด็นที่ไม่เคยมีใครศึกษาถึงช่วงเวลาดังกล่าวอย่างจริงจัง เนื้อหาของหนังสือได้เรียงลำดับการสร้างชาติไทยตามแบบญี่ปุ่นตั้งแต่บริบทเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ไปจนกระทั่งสิ้นสุดสงคราม โดยมีเนื้อหาทั้งหมด 10 บทด้วยกัน ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาประเด็นการพัฒนาชาติไทย ทั้งการเมืองและเศรษฐกิจตามแบบญี่ปุ่น โดยเริ่มจากการเกริ่นถึงบริบทสถานการณ์ต่างๆ ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งระเบียบโลกแบบเก่ากำลังเสื่อมตัวลงจากการที่เยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น พยายามท้าทายระเบียบโลกเดิม ทำให้ระเบียบโลกแบบเก่าจึงถูกท้าทายทั้งในยุโรปและเอเชียด้วย ในส่วนของสยามนั้นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 กระแสความรู้สึกในการยึดโยงการพัฒนาชาติตามแบบชาติตะวันตกอย่างที่ชนชั้นนำได้คิดจึงเริ่มลดลงและความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นจึงชัดเจนขึ้นในช่วงเวลาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองและนำไปสู่แรงบันดาลใจในการพัฒนาชาติตามแบบญี่ปุ่น

บทที่ 2 เมื่ออาทิตยอุทัยส่อง: ญี่ปุ่นในฐานะศูนย์กลางอำนาจใหม่ของเอเชีย ในบทนี้ อธิบายถึงสำนึกและความคิดของชาวสยามในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ต่อมุมมองการพัฒนาและการก้าวขึ้นมาเป็นชาติมหาอำนาจของญี่ปุ่น โดยเริ่มต้นจากการอธิบายบริบทของสยามในช่วงสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่ดำเนินการพัฒนาประเทศตามแบบชาติยุโรปซึ่งเป็นศูนย์กลางของระเบียบโลกในเวลาดังกล่าว ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับญี่ปุ่นนั้นไม่ได้มีความใกล้ชิดหรือขัดแย้งแต่อย่างใด ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นในสยามเองจึงมีน้อย อันเนื่องมาจากชนชั้นนำสยามให้ความสนใจแต่กับเหล่ามหาอำนาจชาติตะวันตก อย่างไรก็ตามในช่วงรอยต่อระหว่างยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปจนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เริ่มมีปัญญาชนบางกลุ่มที่แสดงให้เห็นถึงความนิยมชมชอบในการพัฒนาตามแบบญี่ปุ่น ทั้งกรณีของเทียนวรรณ ซึ่งมีงานเขียนต่างๆ ในตุลยวิภาคพจนกิจ บทความหลายบทความได้กล่าวถึงญี่ปุ่นในเชิงชื่นชม

ที่สามารถพัฒนาชาติจนเป็นมหาอำนาจ การมองยุคการปฏิรูปเมจิที่กลายเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้คณะ ร.ศ.130 พยายามก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นอกจากนี้ยังมีการยกตัวอย่างกรณีของ พ.ท.พระสารสาสน์พลขันธ์ และหลวงวิจิตรวาทการที่มองญี่ปุ่นเป็นโมเดลต้นแบบในการพัฒนาสยามให้เจริญ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสำนึกและความคิดของปัญญาชนในช่วงรอยต่อระหว่างยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปจนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลง การปกครองที่มองญี่ปุ่นในฐานะผู้นำใหม่ของเอเชีย และพยายามยึดเป็นต้นแบบในการนำมาพัฒนาสยามให้เจริญรุ่งเรือง

บทที่ 3 อารมณ์ของระบอบประชาธิปไตยไทย ภายใต้ระเบียบเอเชียใหม่ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นที่เริ่มแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองต่างๆ ซึ่งรวมไปถึงนโยบายการต่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลง เห็นได้จากกรณีการออกเสียงในองค์การสันนิบาตชาติกรณีญี่ปุ่นยึดครองแมนจูเรีย สิ่งเหล่านี้จึงทำให้ญี่ปุ่นเริ่มหันมาสนใจไทยและพยายามเข้ามามีอิทธิพลแทนที่ชาติตะวันตก โดยญี่ปุ่นได้ให้สนับสนุนคณะราษฎรในด้านต่างๆ ผ่านอัครราชทูตยาสุกิชิยาตาเบ (Yasukichi Yatabe) ที่พยายามสานสัมพันธ์กับกลุ่มการเมืองคณะราษฎร ทั้งการสนับสนุนรัฐบาลชุดใหม่หลังการรัฐประหารพระยามโนปกรณนิติธาดา การหยุดยั้งไม่ให้ชาวญี่ปุ่นสนับสนุนกลุ่มกษัตริย์นิยมที่ต้องการรื้อฟื้นระบอบการปกครองเก่า การส่งเรือรบและทหารเรือเข้าร่วมเคารพศพนายทหารที่เสียชีวิตในกรณีปราบกบฏบวรเดช นอกจากนี้ยังมีการเยือนไทยของผู้แทนรัฐบาลญี่ปุ่น ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองชาติแน่นแฟ้นมากขึ้น ทั้งนี้ทางฝั่งของรัฐบาลไทยเองยังขอให้ญี่ปุ่นเข้ามาช่วยเหลือในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสาธารณูปโภคต่างๆ ดังที่ปรากฏให้เห็นผ่านการจัดตั้งคณะตัวแทนรัฐบาลในการเยือนญี่ปุ่นเพื่อติดต่อขอให้ญี่ปุ่นสนับสนุนเรื่องดังกล่าว อีกทั้งการสานสัมพันธ์กับญี่ปุ่นยังช่วยให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งสินค้าจากญี่ปุ่นสามารถเข้ามาครองส่วนแบ่งในตลาดไทยได้สูงสุดแทนที่สินค้าจากตะวันตก ทำให้ไทยกลายเป็นประเทศคู่ค้าสำคัญของญี่ปุ่น และสะท้อนให้เห็นถึงการที่ไทยเป็นส่วนหนึ่งของมหาเอเชียบูรพาโดยมีญี่ปุ่นเป็นศูนย์กลาง

บทที่ 4 เมื่อสังคมไทยมองไปยังญี่ปุ่น กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่ปรากฏให้เห็นผ่านวารสารสื่อสิ่งพิมพ์ทางการเมืองหลายแหล่งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งสื่อมากมายเริ่มเขียนถึงญี่ปุ่นในเชิงบวก และมองว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศต้นแบบแห่งการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยังสะท้อนให้เห็นผ่านการเพิ่มจำนวนของนักเรียนไทยที่ไปเรียนแลกเปลี่ยนที่ญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้

เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นที่แน่นแฟ้น ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นในช่วงการปกครองในระบอบเก่า

บทที่ 5 มองตะวันออก: คณะราษฎรพัฒนาประเทศญี่ปุ่น กล่าวถึงการเดินทางของผู้แทนรัฐบาลไทยในการเดินทางเยือนญี่ปุ่น ซึ่งเริ่มจากกรณีทูตยาตาเบชิยูผู้แทนจากไทยเข้าร่วมการประชุมยุวพุทธศาสนิกสมาคมในเอเชียแปซิฟิกที่ญี่ปุ่น รัฐบาลไทยจึงแต่งตั้งคณะผู้แทนในการเข้าร่วมประชุมและมอบหมายให้ไปศึกษาดูงานกิจการต่างๆ ที่ญี่ปุ่น อาทิ กิจการตำรวจ โรงงานอุตสาหกรรม และการศึกษา เป็นต้น ทำให้คณะผู้แทนรัฐบาลไทยเสนอให้รัฐบาลเร่งสร้างความก้าวหน้าให้ทัดเทียมญี่ปุ่น ด้วยการส่งเสริมค่านิยมใหม่ในสังคมไทยให้มุ่งมั่นต่อการทำงาน ดูแลสุขภาพ รักษาดีและภูมิใจในตนเอง อดทนสินค้าภายในประเทศ ส่งเสริมด้านอุตสาหกรรม ปรับปรุงกิจการการทหารและตำรวจ และท้ายที่สุดคือ พิจารณาญี่ปุ่นเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ

บทที่ 6 “ญี่ปุ่นกำลังก้าวหน้า สยามจะก้าวหน้าตามไม่ได้หรือ” : ความมุ่งหวังของผู้แทนราษฎร กล่าวถึงการศึกษาดูงานของคณะผู้แทนราษฎรไทยที่ญี่ปุ่น เกาหลี และแมนจูว ในปี พ.ศ.2478 เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาประเทศไทยให้ทัดเทียมกับญี่ปุ่น การศึกษาดูงานของคณะผู้แทนราษฎรไทยได้สะท้อนให้เห็นมุมมองและการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ผู้แทนราษฎรแต่ละคนมองญี่ปุ่นผ่านบันทึกที่เขียนไว้ ทั้งอุปนิสัยของชาวญี่ปุ่น วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม ระบบการศึกษา และการทหารของญี่ปุ่น เมื่อกลับประเทศคณะผู้แทนราษฎรไทยได้เสนอแนวทางให้รัฐบาลพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าโดยวางแผนนโยบายการต่างประเทศให้เหมาะสมต่อญี่ปุ่น รวมถึงปรับปรุงวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาประเทศผ่านการปลูกฝังค่านิยมให้กับเยาวชน ปรับปรุงการศึกษา สนับสนุนกิจการด้านกีฬาและพิพิธภัณฑสถาน และสมควรออกนโยบายส่งเสริมด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของไทย

บทที่ 7 การนำเข้าวิทยากร: เมื่อข้าราชการไทยเยือนญี่ปุ่น กล่าวถึงการเดินทางไปศึกษาดูงานที่ญี่ปุ่นของกลุ่มข้าราชการในระดับปฏิบัติการ หลังจากที่ตัวแทนรัฐบาลและคณะผู้แทนราษฎรไทยเดินทางไปดูงานก่อนหน้านี้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ผ่านความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างไทยและญี่ปุ่น ทั้งกลุ่มข้าราชการสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ กลุ่มข้าราชการทหารบก ทหารเรือ และอื่นๆ การที่รัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนาได้ส่งข้าราชการไปศึกษาดูงานในกิจการของญี่ปุ่น จึงเป็นช่วงเวลาที่ยุโรปเสมือนรัฐบาลไทยเปิดรับองค์ความรู้และวิทยาการจากญี่ปุ่นอย่างเต็มที่เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

บทที่ 8 “ไซโยนาระ”: นักศึกษาและปัญญาชนเยือนแดนซากุระ กล่าวถึงมุมมองต่อนักเรียนไทยและปัญญาชนที่ได้เดินทางไปญี่ปุ่น ผ่านความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างของสองชาติจนเกิดความร่วมมือทั้งส่วนภาครัฐและเอกชน ในการสนับสนุนความร่วมมือทางด้านการศึกษาและวัฒนธรรม โดยเริ่มจากกรณีคณะนักเรียนนาฏศิลป์ชาวไทยที่ได้เดินทางไปแสดงนาฏศิลป์ที่ญี่ปุ่น เกาหลี และแมนจูว่ ตามคำเชิญของทูตยาตาเบ เมื่อ พ.ศ.2479 ก่อนที่ภายหลังเพียงหนึ่งปีญี่ปุ่นจะส่งคณะนาฏศิลป์ญี่ปุ่นมาแสดงที่เมืองไทยเป็นการขอบคุณ ดังกรณีกุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่ได้รับคำเชิญจากหนังสือพิมพ์อาซาฮีของญี่ปุ่นให้มาดูงานหนังสือพิมพ์ที่ญี่ปุ่นเมื่อปี พ.ศ. 2479 กุหลาบ สายประดิษฐ์ ประทับใจในวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่น และยังได้เขียนนวนิยายเรื่อง *ข้าหลังภาพ* ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากตอนที่เดินทางไปศึกษาดูงานและประทับใจในวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่น ทั้งนี้กลุ่มนักเรียนไทยในญี่ปุ่นยังเป็นอีกหนึ่งกลุ่มที่ได้บันทึกเรื่องราวต่างๆ ในญี่ปุ่นก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพาเอาไว้ ทำให้เห็นถึงทัศนคติของนักเรียนไทยที่มีต่อญี่ปุ่นในเวลานั้น ทั้งการชื่นชมในระเบียบวินัยของคนญี่ปุ่น การศึกษา อุตสาหกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความหวังของนักเรียนไทยที่มองญี่ปุ่นในฐานะชาติที่พัฒนาอย่างก้าวกระโดด ในขณะที่ไทยยังพัฒนาได้อย่างล่าช้า

บทที่ 9 “จากวิถีแห่งรัฐธรรมนูญ” สู่ “สร้างชาติ” อธิบายถึงนโยบายในการพัฒนาประเทศตามแนวทางของคณะราษฎร โดยผลพวงจากการที่รัฐบาลพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) เลือกที่จะสานสัมพันธ์และส่งคนไปศึกษาดูงานที่ญี่ปุ่น ทำให้ประเทศไทยมีแผนที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าโดยประยุกต์กับสิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากญี่ปุ่น แม้ว่าภายหลังจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะขึ้นมามีอำนาจแทนพระยาพหลพลพยุหเสนา แต่นโยบายการส่งคนไปดูงานที่ญี่ปุ่นและดำเนินงานแผนพัฒนา ซึ่งถูกเรียกว่า “แผนสร้างชาติ” ยังคงปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ความสนใจในญี่ปุ่นยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิทยาการใหม่ๆ ในไทย เช่น การบรรจุวิชาการรบที่เรียนรู้จากสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น การเรียนรู้ยุทธวิธีจากกองทัพญี่ปุ่น การปกครอง และอุตสาหกรรม ความเปลี่ยนแปลงทั้งโลกทัศน์และวิทยาการยังส่งผลต่อนโยบายในการพัฒนาประเทศไทยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งการส่งเสริมอุตสาหกรรมภายในประเทศภายใต้คำขวัญ “ไทยทำ ไทยใช้ ไทยเจริญ” การพัฒนาด้านการเกษตร โดยได้รับแรงบันดาลใจจากการพัฒนาของญี่ปุ่น

สถานการณ์ของโลกในช่วง พ.ศ.2480 เริ่มเกิดความขัดแย้งเป็นวงกว้าง ในขณะที่ประเทศไทยเองได้พัฒนาประเทศมาได้ระยะหนึ่ง โดยเฉพาะกิจการด้านการทหารซึ่งได้รับการสนับสนุนจากญี่ปุ่น การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องดินแดนจึงปรากฏขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ที่แนบ

แน่วระหว่างไทยและญี่ปุ่น นำไปสู่กรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศสในปี พ.ศ.2483-2484 ซึ่งจบลงด้วยการเข้ามาเจรจาของญี่ปุ่น และการที่ไทยได้ดินแดนบางส่วนกลับคืนมา นั้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นจึงถูกยกระดับมากยิ่งขึ้น และญี่ปุ่นเริ่มมองไทยในฐานะที่เป็นรัฐเทียบเท่ากับชาติมหาอำนาจตะวันตก จนเมื่อสงครามมหาเอเชียบูรพาปะทุขึ้น และญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกไทยในช่วงปลายปี พ.ศ.2484 รัฐบาลไทยจึงได้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นตามคำโน้มน้าวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แม้ว่าจะมีบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยต่อการเป็นพันธมิตรในสงครามกับญี่ปุ่น แต่สังคมไทยมิได้มีการต่อต้านแนวทางการพัฒนาประเทศตามแนวทางแบบญี่ปุ่น หากแต่ทุกอย่างสิ้นสุดลงเมื่อญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในสงครามมหาเอเชียบูรพา พร้อมกับความหวังในการพัฒนาประเทศของรัฐบาลคณะราษฎรที่เคยดำเนินตามรอยแบบญี่ปุ่นก็สิ้นสุดลงด้วยเช่นกัน

บทที่ 10 เมื่ออาทิตย์อัสดง ได้กล่าวสรุปเนื้อหาของหนังสือทั้งหมด ซึ่งได้อธิบายให้เห็นถึงช่วงเวลาการพัฒนาประเทศของคณะราษฎรตามแบบอย่างญี่ปุ่น โดยที่ญี่ปุ่นได้เข้ามาให้การสนับสนุนตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง สิ่งนี้จึงเป็นดั่งใบเปิดทางให้ทั้งสองชาวยกระดับความสัมพันธ์ นำไปสู่การวางแผนในการดำเนินงานพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตั้งแต่สมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา ที่เริ่มส่งผู้แทนจากหน่วยงานต่างๆ เดินทางไปศึกษาดูงานที่ญี่ปุ่น ผลักดันให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายโดยอิงการพัฒนาจากญี่ปุ่น นอกจากนี้ญี่ปุ่นเองยังให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศไทยให้ทันสมัย ทั้งการรับคนไทยเข้าศึกษาในวิทยาการแขนงต่างๆ การสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจและการทหาร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงส่งผลต่อนโยบายการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งดำเนินมาจนถึงรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม ที่ยังคงสานต่อนโยบายและยังดำเนินแผนการพัฒนาประเทศซึ่งเรียกว่า “แผนสร้างชาติ” โดยประยุกต์จากความรู้ที่ได้รับเมื่อครั้งส่งคนไปศึกษาดูงานที่ญี่ปุ่น พร้อมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นที่แนบแน่นยิ่งขึ้น

กระนั้นแผนการพัฒนาประเทศตามแนวทางแบบญี่ปุ่นได้สิ้นสุดลง เมื่อญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในสงครามโลกพร้อมกับการเกิดระเบียบโลกใหม่ซึ่งนำโดยสหรัฐอเมริกา ในช่วงเวลาเดียวกันคณะราษฎรได้หมดอำนาจลงไปด้วย ถึงแม้จอมพล ป. พิบูลสงครามจะกลับขึ้นมามีอำนาจได้ในปี 2490 แต่จอมพล ป. เองต้องเผชิญกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองฝ่ายขวา และเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้ามามีอำนาจแทนจอมพล ป. นโยบายการพัฒนาประเทศของจอมพลสฤษดิ์จึงเปิดรับการช่วยเหลือจากสหรัฐฯ อย่างเต็มที่ จึงเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาชาติยุคใหม่

อย่างไรก็ดีแม้การพัฒนาชาติตามแบบญี่ปุ่นของคณะราษฎรจะยุติลงไป แต่มรดกบางอย่างจากการพัฒนาในช่วงเวลาดังกล่าวยังคงส่งผลต่อประเทศไทยมาจนถึงปัจจุบัน

โดยสรุปแล้ว *ตามรอยอาทิตยอุทัย แผนสร้างชาติไทยสมัยคณะราษฎร* ได้นำเสนอประเด็นการพัฒนาชาติในช่วงต้นของคณะราษฎร ผู้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศที่พยายามยึดโยงต้นแบบจากจักรวรรดิญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติมหาอำนาจในเอเชียในช่วงก่อนที่จะเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา หนังสือเล่มนี้ได้ช่วยเปิดมุมมองใหม่จากเดิมที่การพัฒนาประเทศในหน้าประวัติศาสตร์มักจะมองเพียงยุคการพัฒนาตามแบบตะวันตกในช่วงสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และการพัฒนาตามแบบอเมริกาในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การนำเสนอประเด็นประวัติศาสตร์การพัฒนาประเทศในช่วงคณะราษฎรเรื่องอำนาจ ซึ่งเลือกที่จะใช้ญี่ปุ่นเป็นโมเดลในการประยุกต์กับแผนพัฒนาประเทศไทย ทั้งยังมีการหยิบยกหลักฐานต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่าช่วงเวลานี้นับว่าประเทศไทยรับแนวคิดการพัฒนาประเทศแบบญี่ปุ่นเข้ามาอย่างเต็มที่ ซึ่งไม่เคยมีใครศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง พร้อมทั้งการไล่เรียงลำดับเนื้อหาที่ทำให้ผู้อ่านค่อยๆ เข้าใจในแต่ละช่วงเวลา จึงเป็นจุดเด่นสำคัญของหนังสือเล่มนี้ที่จะช่วยเปิดมุมมองใหม่ต่อองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาคณะราษฎรและประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัย *ตามรอยอาทิตยอุทัย แผนสร้างชาติไทยสมัยคณะราษฎร* จึงเป็นหนังสือที่เหมาะสมกับผู้ที่ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยในยุคคณะราษฎร และผู้ที่สนใจเรื่องของการพัฒนาประเทศในประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่